

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

A LÁSZLÓFALVI TSZ-EK TÁVLATI FEJLESZTÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI

CSETE LÁSZLÓ dr. — ZUG JÁNOSNÉ

Még a gazdasági-szervezeti megszilárdulás kezdeti gondjaival bajlódó tsz-ek tagjait is szüntelenül foglalkoztatják a jövő kérdései. A mindennapos beszélgetések közben, sőt ma már egyre gyakrabban írásban és számokban rögzítve is a legkülönbözőbb tervek, fejlesztési elképzelések formálódnak, alakulnak. Ezekre általában az jellemző, hogy mind felépítésüket, mind tartalmi mélységüket és megalapozottságukat illetően egymástól lényegesen eltérnek. Ez teljesen érthető is, hiszen a fejlesztési elképzelések módszeres kidolgozásában ma még nincs kellő gyakorlat és tapasztalat.

A haladás azonban e vonatkozásban is biztató. Az éves tervezés kapcsán a tsz-ekben egyre nagyobb és több irányú tervezési gyakorlatra tesznek szert. A tsz beruházási irodák főbb fejlesztési elképzeléseivel (1) vagy a gyenge tsz-ek megszilárdításával összefüggő tervek is fontos állomásai az e téren kibontakozó fejlődésnek (2). Az elmúlt évben nyomatásban is megjelent több olyan munka, amely támpontul szolgálhat a fejlesztési tanulmányok összeállítása során. (3, 4, 5, 6)

Cikkünkben a *termelőszövetkezeti közös gazdaságok távlati fejlesztési tanulmányával* kapcsolatos teendőkről kívánunk ismertető áttekintést nyújtani egy konkrét példa — Lászlófalva (Bács-Kiskun megye, kecskeméti járás) — alapján. Természetesen a rendelkezésre álló szűk keretek között nem az egyes megoldások részletezésére, hanem a logikai felépítés vázolására törekedtünk.

A KIALAKULT TERMELÉS FELTÉTELEI, SZINTJE ÉS SZERKEZETE

A távlati fejlesztési tanulmány összeállítását mindenkor a kiindulási helyzet, az adottságok, az elért eredmények alapos megismerésével, kritikai értékelésével kell elkezdni.

A *földrajzi fekvésre* — a példaként választott Lászlófalván — a Duna—Tisza közti állapotok a jellemzők. A túlnyomórészt sík területekből homokhátak emelkednek ki, és vízállásos völgyek tarkítják a felszíni képet.

A talajok művelhetősége szerinti megoszlása is jellegzetes:

homok	61 %
könnyű vályog	22 %
termő szikes	1 %
feltételeken termő és terméketlen szikes	16 %

A művelt területeknek csaknem kétharmadát kitevő *homoktalajok* zömükben *humusz nélküliek* vagy *gyengén humuszosak*. Ezek a talajok mind gyenge termőképességűek.

A talajok természetes tápanyag-szegénysége mellett súlyosbította a helyzetet az, hogy a *tápanyag-visszapótlás* az elmúlt időszakban nem volt megfelelő. A lászlófalvi határban — a kisparaszti gazdálkodás körülményei között — ugyanazon a területen általában 7—8 évenként került sor közepes adagú istállótrágyázásra. Ennek oka az alacsony állatállomány-sűrűségben keresendő, amely az istállótrágya-szükségletnek csupán $\frac{1}{3}$ -át termelte meg. A kihordott istállótrágya minősége gyenge volt, műtrágyát pedig jóformán egyáltalán nem használtak. Világos tehát, hogy a termelésfejlesztés egyik döntő láncszemét a *tápanyag-visszapótlás megjavításában* kell megjelölni.

A *termőszikeseken* jó kaszálók találhatók. Ezek javítása gipszezéssel vagy lignittel történhet, ami jelentős hozamfokozást eredményezhet.

Sajnos a *feltételeken termő szikesek* javítása a magas talajvízszint miatt nem vezet tartós eredményre. A *terméketlen szikesek* erősen lúgosak, meszesek, javításuk még távlatilag sem tűnik gazdaságosnak.

A szikes talajok javítását a *belvízrendezés* lebonyolítása után lehetne megkezdeni.

A *talajvízszint* a község területének legnagyobb részében 1,0—1,5 méterre, egyes területeken 3,0—4,0 méterre, mélyfekvésű legelőkön és réteken 1,0 méternél is közelebb helyezkedik el. A talajvízszintnek ez az elrendeződése kedvez a homokon kialakult növénytermelésnek, különösen a paradicsomnak.

A *talajhasznosítási kataszter* szintén több irányú tájékoztatást nyújt a lehetőségekről. Az adatokat a községi talajhasznosítási térképről számíthatjuk ki. (7) Talajhasznosítás szerint a szántóterület megoszlása a következő:

búza — kukorica — lucerna	17,7 %
búza — cukorrépa — szegletes lednek	17,0 %
rozs — kukorica — somkóró	20,7 %
rozs — burgonya — somkóró	24,0 %
rozs — napraforgó — szöszösbükköny	20,6 %

Ezekből az adatokból látható, hogy az értékesebb — a többirányúan hasznosítható — jobb búzatalajok aránya alacsony, szemben a jobb, illetve gyengébb rozs-talajokkal. E természet szabta lehetőségekkel tehát számolni kell a fejlesztési vázlat összeállításánál.

Az *éghajlat* szélsőséges. A nagy hőingadozások, a késő tavaszi és a korai fagyok egyaránt veszélyeztetik a növénytermelést. A napsütötte órák száma és a napsütés intenzitása viszont szinte kivételesen kedvező helyzetet teremt egyes kulturák termelése vonatkozásában.

A *csapadékviszonyok* nem kedvezők. A 75%-os valószínűséggel várható átlag-csapadéknak — 471 mm-nek — kerekén a fele hullik le a vegetációs időszak alatt.

Az évi átlagos napi *hőmérséklet* 10,5 °C, a vegetációs időszak hőmérséklete pedig 17,8 °C. A rossz vízgazdálkodású talajokon a nyári forróság gyakran nagy pusztítóskat okoz a szárazságot kevésbé viselő kulturákban.

A kecskeméti határban hosszú évtizedek alatt kialakult tanyavilágban és birtokmegoszlásban a mezőgazdaság 1960. évben lezajlott szocialista átszervezése történelmi jelentőségű változást eredményezett. Az átszervezést követően a lászlófalvi határban — 1961-ben — az egyéni parasztgazdaságok az összterületnek csupán 6,1 %-án gazdálkodtak.

A birtokmegoszlás — 1961-ben — a következő volt (a község összes területének százalékában):

termelőszövetkezetek	75,8 %
egyéni gazdaság	6,1 %
állami szektor	18,1 %
együtt	100,0 %

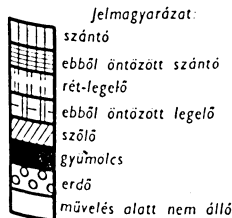
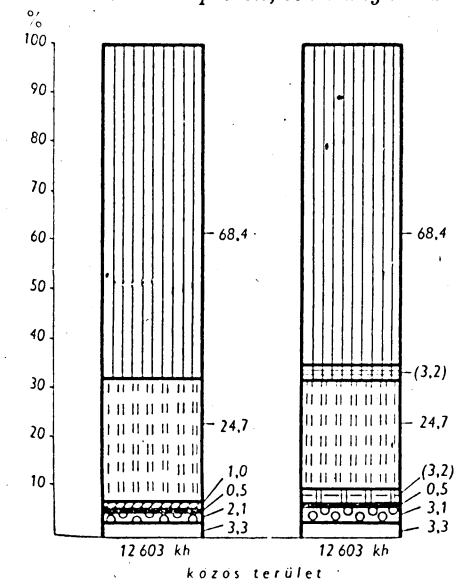
A tsz-ek közösen művelt területe 12 603 hat. holdat, a háztáji gazdaságok pedig 1207 kat. hold szántóterületet tettek ki 1961-ben.

A közös terület művelési ág szerinti összetételét az 1. ábrán mutatjuk be. Szembetűnő, hogy a szántóterület alacsony hányada (68,4%) mellett magas a rét és legelő területek együttes aránya (24,7%). Viszonylag jelentős a szőlő- és gyümölcssterület is (1,5%). A művelési ágak megoszlása hűen tükrözi a természeti adottságokat.

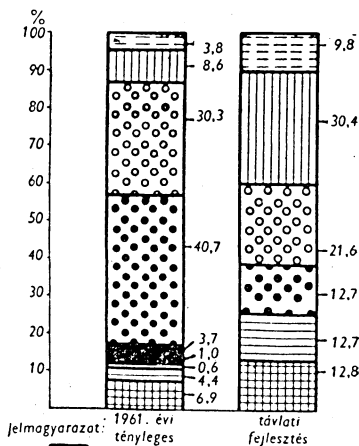
A lászlófalvi tsz-ek vetésszerkezetéből (lásd 2. ábra) a rozs százalékos aránya a legmagasabb (28,5%). A vetésterület 7%-án pedig paradicsomot termeltek! Ezenkívül az egyéb szántóföldi zöldségek és a burgonya a közös szántóterületnek még további 4,3%-át kötötte le!

A szántóterületnek további kerekén 60%-a 25 növény között oszlott meg. A szántóföldnek ez az elaprózott, sok irányú hasznosítása nagymértékben hozzájárult az alacsony hozamokhoz és általában a terület kedvezőtlen hasznosításához.

Az átlagtermékek jóval az országos szint alatt maradtak. Más viszont a helyzet a paradicsomnál, görögdinnyénél. Ezeknél nyolc év átlagában igen jó terméseket értek el. A paradicsomból 110 q/kh-t és a görögdinnyéből 90 q/kh-t. A fontosabb növények átlagterméseit az 1. táblázatban mutatjuk be.

1. ábra. A művelési ágak megoszlása

2. ábra. A vetésszerkezet alakulása

1. táblázat

A FONTOSABB NÖVÉNYEK ÁTLAGHOZAMAI

Megnevezés	1950—1958	1961	Távlattilag előírányozható (q/kh)
	évi átlag (q/kh)		
Búza	7,7	7,4	15
Rozs	6,5	5,1	13
Őszi árpa	9,6	8,1	18
Tavaszi árpa	7,0	5,2	8
Zab	6,5	12,9	12
Kukorica	10,3	4,2	25
Burgonya	37,0	17,6	60
Paradicsom	110,0	26,3	160
Görögdinnye	90,0	9,5	100
Sárgadinnye	50,0	32,9	50
Lucerna	16,0	9,6	60
Silókukorica	140,0	38,4	170
Csalamádé	140,0	31,3	200
Őszikeverék	.	58,8	120
Rét	.	11,7	22
Legelő	.	8,4	10
Szőlő	.	6	—
Alma	.	—	120
Kajsziarack	.	—	60

A közös állatállomány — 1961. március 31-i állapotot tekintve — 1039 vegyes számosállatot tett ki; az egy közös számosállatra jutó mg-i terület 11,5 kh volt. Az állatsűrűség tehát igen alacsony. Még súlyosabb a helyzet, ha figyelembe vesszük, hogy az állatállomány 55%-a ló volt, s csupán a fennmaradó 45% oszlott meg a szarvasmarha-, sertés- és juhállomány között.

A háztáji állomány kedvezőbb képet mutat. Az 1346 vegyes számosállatból a szarvasmarha csaknem eléri az 50%-ot.

A közös és háztáji állatállományt együttesen számítva, egy vegyes számosállatra 5,5 kh mezőgazdasági terület jutott.

A fejési átlag jóval az országos szint alatt maradt. A tojáshozam és a gyapjúhozam viszont az országos átlag körül mozgott.

A munkaerőhelyzet megnyugtató, bár egy közös munkában részt vevő dolgozóra 10,7 kh összes terület jut, ami viszonylag sok. Az összes területen belül a munkaigényes kultúrák egy dolgozóra jutó területe már lényegesen kedvezőbb. Az egy dolgozóra jutó szántóterület már csak 7,3 kat. holdat tesz ki.

A tsz-ek állóeszköz-ellátottsága igen alacsony. Jellemző erre, hogy az egyikben 50 férőhelyes viszonylag korszerű tehénistállóval rendelkeztek, traktorállományuk 1 db G—35-ös traktorból állt, s ezen kívül egy 3,5 tonnás tehergépkocsijuk volt.

A tsz-ek halmozott bruttó termelési értékéből — 1961-ben — legnagyobb arányban a paradicsom részesedett (13,8%-ban). Nagyságrendileg ezt követte a rozs, búza, sertés, majd a kukorica termelése. Az állattenyésztés együttesen csupán 18,6%-kal részesedett a bruttó termelési értékből!

A közös gazdaságok termelési szerkezete igazodik a községi hagyományokhoz. Az 1951—1957. évek átlagában a községben a paradicsomtermelés 9,4%-ot ért el. A tanácsi szektor átlagában viszont a sertés- és baromfitartás, valamint a kukoricatermelés megelőzte a rozs és a búza termelését.

Az 1 kh mg-i területre vetített bruttó termelési érték 1486 Ft volt 1961-ben. Ez a mutató tehát világosan utal az igen alacsony termelési szintre, a technikai elmaradottságra és az adottságok kedvezőtlen hasznosítására. A községben kialakult termelési szint ennél jóval magasabb volt. 1951—1957 évek átlagában az 1 kh mg-i területre jutó halmozott bruttó termelési érték 3495 Ft-ot tett ki. A tsz-ek termelésfejlesztési terveinek összeállítása során tehát ezekkel reálisan számolni kell.

A FEJLESZTÉSI TANULMÁNY NÉHÁNY ALAPVETŐ KÖRÜLMÉNYÉNEK
TISZTÁZÁSA

Lászlófalva területén *jelenleg öt tsz működik*. Kérdés, hogy további számításaink során ezekkel hogyan kalkuláljunk? Véleményünk szerint ilyen esetben helyes egy gazdaságként felfogni a szövetkezeteket. Ezt több minden indokolja.

Egyrészt az adottságok tanulmányozása után úgy láttuk, hogy *a terület maximális hasznosítása és a termelés területi elrendezése így oldható meg legkedvezőbben*. Távlatilag a 10—12 000 kh-t kitevő gazdaságnagyság reálisnak ítéltető. Figyelembe kell még azt is venni, hogy ha egy tsz-re készítjük el a fejlesztési elképzelések fő irányát és arányait, ez egyúttal a további fejlődés, az átmeneti évek, *a tsz-ek közötti ésszerűbb munkamegosztás* elmélyülésének is az alapjául szolgálhat.

Álláspontunk természetesen nem összevonási javaslatot jelent, hanem csupán metodikai megoldásként fogható fel. Nyilvánvaló, hogy a tsz-ek egyesüléséhez a tsz-tagság szándékán kívül sok minden szubjektív és objektív előfeltételre is szükség van.

Minden fejlesztési tanulmány egyik legnagyobb problémája a *terület számbavétele*, és annak eldöntése, hogy a számítások során milyen területtel számoljunk (állami, tanácsi, tsz. közös, háztáji, kibírók, bebírók stb.). Az *állami szektor* területét számításainkból kihagytuk. Viszonylag kevés gondunk volt a *bebírókkal* is, mert e területek zömét a tsz-ek bérlemény formájában hasznosították. Ezeket a területeket tehát a tsz. közös területe között számoltuk el.

Lényegesen nagyobb problémát jelent azonban a *háztáji és a meglevő egyéni gazdaságok* területe. Tanulmányunk összeállítása során mi a tsz. közös területre vonatkozóan végeztük számításainkat, mégpedig úgy, hogy a jelenlegi helyzetet változatlanul tételeztük fel. Pontosabban: feltételeztük, hogy a háztáji termelése a jelenlegi szinten marad — és ennek megfelelően kalkuláltuk a közös és háztáji gazdaság kapcsolatát —, s úgy számítottuk, hogy az egyéb tanácsi szektor termelése sem változik néhány éven belül lényegesen.

Ennél az eljárásnál arra is gondoltunk, hogy a háztáji vagy az egyéni területek bekapcsolása a számításokba félreértésekre, zavarokra vezethet. Ez ugyanis könnyen úgy értelmezhető, mintha a háztáji termelés korlátozását irányoztuk volna elő. Nehezítette volna a munkánkat az is, hogy a háztáji és egyéni területekre vonatkozó alapadatok nem állottak rendelkezésünkre, így tehát az összehasonlításokba is több bizonytalansági tényező csúszott volna bele.

Természetesen, ha a háztáji terület vagy az egyéni terület csökken, úgy ennek megfelelően az egyes termékek termelésének mérete apróbb változást szenved, de a tanulmányban vázolt arányokban csak lényegtelen módosulások állnak elő.

A *munkaerő* számbavétele is igen fontos. Érzékelhető ez abból is, hogy Lászlófalva község 3428 lakosából 90,3%-ot tesz ki a mezőgazdasági lakosság. A közelben elterülő nagyobb városok iparfejlesztési előirányzata nem biztosít elegendő foglalkozási lehetőséget. A munkaerő hasznos foglalkoztatását tehát lehetőleg a mezőgazdasági üzemekben kell megoldani.

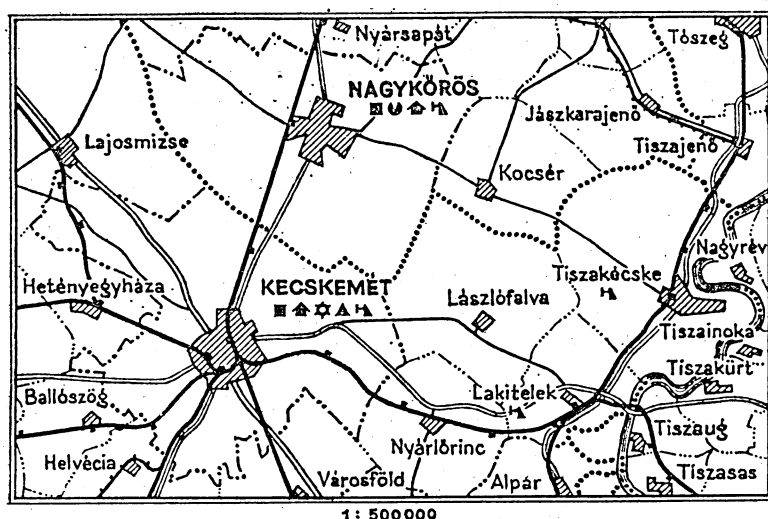
Kalkulációkat végeztünk a munkaerő várható alakulására. Ezek eredményeképpen — részben egyszerűsítésként is — arra az álláspontra helyezkedtünk,

hogy távlatilag is a jelenlegi munkaerőlétszámmal számolunk. Ezt alátámasztja az is, hogy a munkaképes korú tsz-tagok aránya viszonylag magas és a kiöregedők helyére lépő fiatalok is — jobb elhelyezkedési lehetőség híján — szívesen maradnak a tsz-ekben.

A TERMELÉSI IRÁNY MEGHATÁROZÁSA

A fejlesztési elképzelések kidolgozásának következő láncszeme a termelési irány meghatározása. A kialakult termelési szerkezet, az adottságok és a hagyományok tanulmányozása után úgy láttuk, hogy az *öntözés nélküli szántóföldi paradicsomtermelés* fokozását lehet a fejlesztés fő irányaként megjelölni.

Mi indokolja ezt?

Jelmağyarazat

	város, község	A helységnevalatt:
	vasút állomással	■ konzervgyár
	főútvonal	● sajt-, vajüzem
	egyéb épített út	▲ gyümölcstároló
	keskenyvágányú vasút	✱ malom
	folyó	▲ baromfifeldolgozó
	megyehatár	■ vasúti rakodó
	járás-(város-) határ	
	község-határ	

3. ábra. Lászlófalva elhelyezkedése

Már az elemző részből is láthattuk, hogy Lászlófalva határában a paradicsomtermelés *meghonosodott* kultúrának tekinthető. Ez nemcsak jó *hagyományokkal* rendelkezik, hanem a *termelési kedv* is a paradicsomtermelés fokozását indokolja.

A meglevő tapasztalat mellett a természeti adottságok is előnyösek. A *könnyen melegedő* meszes homoktalajokon eredményesen folytatható száraz szántóföldi paradicsomtermelés. A *napsütötte órák* magas száma szintén jó feltétele a paradicsomtermelésnek. A viszonylag korai árutermelésnek is nyílnak bizonyos lehetőségei. A meglevő *munkaerő* hasznos foglalkozása ugyancsak a paradicsomtermelés fokozását indokolja.

A paradicsomtermelés jelenleg is és feltehetően távlatilag is megfelelő *jövedelemhez* juttatja a tsz-tagokat, valamint a közös gazdaságot. Ez hozzájárulhat az életszínvonal fokozásához, a közös gazdaság alapjait növelő akkumulációhoz.

Jók a *szállítási feltételek* is; a közelben két konzervgyár van. Közelebbi a kecskeméti konzervgyár, amelynek feldolgozó kapacitása már néhány éven belül is többszörösére emelkedik. A konzervparadicsom-termelés igénye tehát a feldolgozóipar részéről adva van.

Lászlófalva elhelyezkedését a 3. ábrában mutatjuk be.

A FÜTERMÉK MELLETT MIT CÉLSZERŰ MÉG TERMELNI?

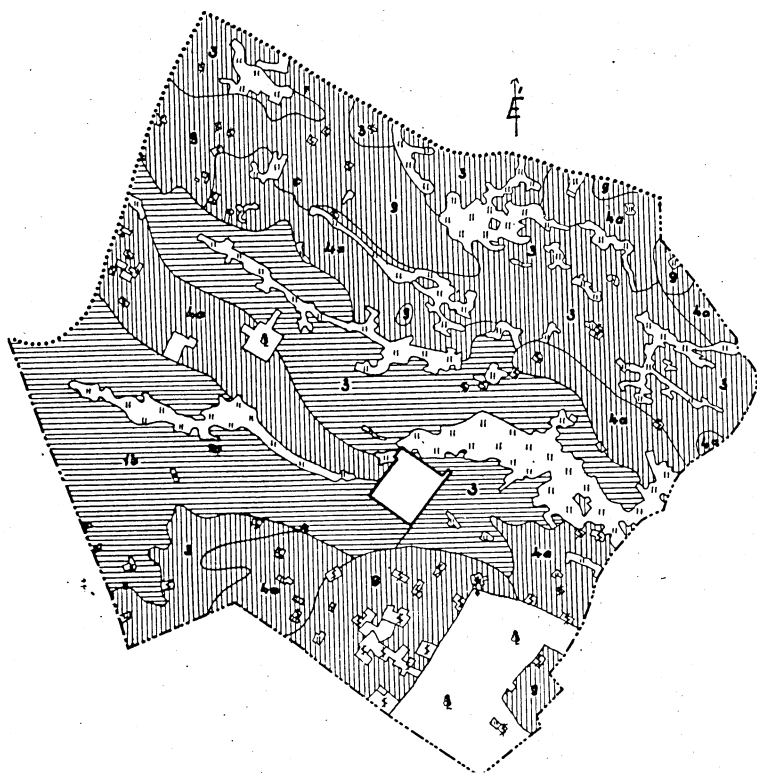
Akárcsak a termelési irány meghatározása során, itt is a meglevő helyzet elemzéséből kell kiindulni. A természeti, az üzemgazdasági és a közgazdasági feltételek latolgatása útján lehet a megfelelő termékeket összeválogatni. A különböző tényezők mérlegelése során jórészt arra voltunk figyelemmel, hogy ezek mennyire kedveznek, illetve milyen korlátokat szabnak az egyes termékek termelésének.

A *természeti tényezők* közül a talajminőség és az éghajlati viszonyok jelentkeznek elsődlegesen mérlegelendő tényezőként. E munkában igen nagy segítséget jelent a kutatóintézetek által készített gyakorlati talajismereti és talajhasznosítási térképek felhasználása. Ezeket a térképeket minden községi tanácsnál, illetőleg tájkatató intézetnél meg lehet tekinteni. Mi a Duna-Tisza közí Kísérleti Intézet Üzemgazdasági csoportja által összeállított térképre támaszkodtunk. (7) A talajhasznosítási térképek lehetővé tették — figyelemmel az eddigi termelési eredményekre — olyan növények kiválasztását, amelyek az adottságok mellett a legnagyobb hozamokkal kecsegtetnek. A község talajhasznosítási térképét a 4. ábrában mutatjuk be.

Alaposan mérlegeljük a *művelési ágak* jelenlegi és várható összetételét, valamint a *talajjavítás* lehetőségét is. Nyilvánvaló, hogy nagyarányú rét- és legelőterületek hasznosítása nagymértékben megszabja az állattartás irányát, illetőleg a növénytermelés összhangját.

Korlátozó tényezőként számításba vettük azt is, hogy a tagok *kenyérgabona-szükségletét* és a közös, valamint a háztáji állatállomány *takarmányszükségletét* helyben kell megtermelni.

Kalkulációnk során szem előtt tartottuk a növénytermelés minimális *szerves-*

Jelmagyarázat:

	búza - kukorica - lucerna		rozsa - napraforgó - szőlősbükköny
	búza - cukorrépa - szegletes lednek		rét - legelő
	rozsa - kukorica - samkóró		szőlő
	rozsa - burgonya - samkóró		erdő

4. ábra. Lászlófalva talajhasznosítási térképe

anyag-szükségletét is. Nyilvánvaló, hogy a zöldségtermelés fejlesztése a tápanyagkérdés elhanyagolása mellett lehetetlen.

A *munkaerőproblémáról* már az előzőkben szoltunk. A meglevő munkaerő-lekötése érdekében megfelelő munkaalkalmat nyújtó növények összeválogatására is gondoltunk.

Az egyes termékek mérlegelése során nem hanyagoltuk el a *nagyüzemi méretek* kialakítására való törekvést sem. A nagyüzemi termelés előnyeit csak abban az esetben lehet realizálni, ha az egyes kultúrák, illetőleg egyes állatfajok minimális mérete lehetőséget nyújt a nagyüzemi technika, technológia alkalmazására.

A Duna-Tisza közí szélsőséges éghajlat mellett a *termelés biztonságát* is figyelembe vettük. Igyekeztünk olyan kultúrákat összeválogatni, amelyek az említett kritériumok érvényesítése mellett is bizonyos mértékig lehetőséget nyújtanak a biztonság fokozására. Ezért tekintettel voltunk a növényi termékek társításánál arra, hogy ezek eltérő módon tűrjék az időjárás viszontagságait.

A mezőgazdasági termékeket *feldolgozó iparról* már említést tettünk. A közeli nagyobb városok, mint kedvező értékesítési helyek, a nehezen szállítható, törődő, könnyen romló termékek előállítását indokolják. Elképzeléseink formálása során tehát erre is gondoltunk.

Mindezeket a szempontokat érvényesítve, a *szántóföldi árunövények* körében különféle szántóföldi zöldségeket (zöldborsó, burgonya, dinnye, zöldbab, sárgarépa), a rozstermelést és a szőszösbükkönymag termelését vettük számításba.

A *gyümölcsfélék* köréből a már eltelepített kajsziatermelést irányoztuk elő.

Az *állati termékek* közül a tej, a vágómarha, a vágósertés, a gypájú és a juhtej, valamint a vágójuh előállítását tartottuk célszerűnek.

Magától értetődik, hogy a növénytermelés lehetőségeinek és az állattenyésztési célkitűzéseknek az összehangolását a *takarmánytermeléssel* oldjuk meg. Éppen ezért szemes takarmányok (őszi árpa, kukorica), szálas takarmányok (lucerna, őszi keverék, szudáni cirokfű és nyúlzapuka), valamint lédus takarmányok (borsós csalamádé, mézeirot és tarlórépa, valamint napraforgó-siló másodvetés) termelését irányoztuk elő.

A TERMELÉS MÉRETE ÉS A TERMELÉSI ARÁNYOK

A termelési irány megállapítása, illetve a különböző termékek összeválogatása során kiindulhatunk a rendelkezésre álló ismeretekből. *Az egyes termékekből előállítandó mennyiségek és a termelési arányok viszont már csak számítások útján közelíthetők meg!*

A viszonylag legkedvezőbbnek ítélt termelési méret és a termelési arányok megállapítása általában elég munkaigényes, körülményes feladat. Egy számítási menetben ez gyakorlatilag nem is oldható meg. Ehhez több irányú kalkulációra, illetve a számítások többszöri ismétlésére van szükség.

Tanulmányunk összeállítása során a viszonylag legkedvezőbb állapot megtalálása érdekében különböző változatokat dolgoztunk ki. Ezekre általában az volt a jellemző, hogy a termelés nagyságát és a termelési arányokat különböző

összetételben állapítottuk meg, illetve ezek függvényében számítottuk ki a gazdasági mutatókat.

Kidolgoztunk például olyan változatot, amelyben a paradicsomtermelés mellett a kalászosok jutottak nagyobb lehetőséghez, viszonylag mérsékelt állattartás mellett. Készítettünk olyan számításokat is, amelyeknek során a paradicsompalánta-szükségletet más üzemből — szövetkezetek közötti vállalatból vagy állami létesítményből — szerzik be a tsz-ek. Más esetben a paradicsomtermelést a szarvasmarha-állomány fejlesztésével kapcsoltuk össze. Ebben az esetben a takarmánytermelés a kalászosok rovására emelkedett. Foglalkoztunk azzal a gondolattal is, hogy a tsz a paradicsomtermeléshez szükséges palántát is maga állítja elő. Ebben az esetben például a télialma-termelés fokozását is előirányoztuk.

Végeredményben minden egyes változatban arra törekedtünk, hogy a paradicsomtermelés területi nagyságát úgy állapítsuk meg, hogy ez összüzemi vonatkozásban a legkedvezőbb eredmények elérését tegye lehetővé.

A különféle változatok, kombinációk értékelése során különösen arra fordítottunk figyelmet, hogy melyik változat az, amelyik a gazdasági mutatók területén — elsősorban a bruttó termelési érték nagyságában, a munkaerő hasznos foglalkoztatásában és az elérhető tiszta jövedelem nagyságában — a legkedvezőbb eredményekkel kecsegtet.

Az ilyen jellegű számításoknak az a céljuk, hogy a *termékegységre jutó legkisebb ráfordítások mellett megtaláljuk azt a változatot, amikor is a területegységre, az egy főre, a ráfordítás egységére a maximális bruttó termelési értéket sikerült elérni.*

Látható tehát, hogy a távlati fejlesztési elképzelések kidolgozása során többféle változattal kell számolnunk, de ez a munkatöbblet bőségesen megtérül a legkedvezőbb eredmény viszonylag pontos megközelítésében.

A továbbiakban tehát a kalkulációban legkedvezőbbnek mutatkozó változatot ismertetjük.

A LEGKEDVEZŐBB VÁLTOZAT ISMERTETÉSE

E változatban tehát a szántóföldi száraz zöldségtermelés, s ezen belül a paradicsomtermelés maximum fokozását tűztük ki célul. A palántaszükségletet vásárlásból helyes megoldani. A környéken már most is több gazdaságban (pl. kecskeméti Béke Tsz) kialakulóban van a nagytömegű árupalánta-előállítás.

Az egyes termékek termelésének méretét és a növénytermelés szerkezetét a közös és háztáji állatállomány takarmányszükséglete, valamint a tagok kenyérgabonaigénye szerint alakítottuk ki. Az állattenyésztésen belül a szarvasmarhatartás kapna nagyobb teret.

A művelési ágakban nagyobb változást nem tartunk indokoltnak (lásd 1. ábrát).

A már kiöregedett, hiányos és nagyon gyengén termő 126 kh szőlőterület felszámolását ajánljuk. Ennek felújítása már azért sem célszerű, mert a szőlő nagy kézimunka-igénye erősen korlátozná a szintén munkaigényes zöldségtermelés fokozását. Nagy szükség van viszont szélvédő erdősávok telepítésére, a

szélerózió állandó veszélye miatt. A kivágott szőlő által felszabadult terület rovasára főként az utak és a tömb-táblahatárok mentén — zömmel északkelet-délkelet irányú — erdősávok létesítése irányozható elő.

A tsz-ek területén 800 kh esőszerű öntözést (csókutakból) ajánlunk, ebből 400 kh-t a szántóföldi takarmánynövények, ugyanennyit pedig a rét öntözésére.

A tanulmány összeállítása során a rendelkezésre álló termőterület maximálisan ésszerű hasznosítására törekedtünk. Minden növényt igyekeztünk a legkedvezőbb termőhelyi adottságoknak megfelelően elhelyezni, ami jelentősen hozzájárul a termésátlagok emelkedéséhez.

A tervezés megkönnyítése és a termékek ésszerű területi elhelyezése érdekében „területi egységeket” alakítottunk ki.

A búzatalajokon hat, egyenként 500 kat. holdas egységet képeztünk. A jobb búzatalajokon (búza—kukorica—lucerna) irányoztuk elő a búza, valamint a lucerna egészének és a kukorica jelentős részének a megtermelését. (Itt helyezkedne el a 400 kh-t kitevő öntözött terület is. Ez 300 kh lucerna- és 100 kh siló-kukorica-vetéssel hasznosulna.) A gyengébb búzatalajokon (búza—cukorrépa—szegletes lednek) elsősorban a kalászosok termelése folya, továbbá a kukoricamag termelése és az igényesebb szálas-lédús tömegtakarmányok helyezkednének el.

Más a helyzet a rozstajajokon. A jobb rozstajajokból hét 550 kat. holdas területi egységet alakítottunk ki. Ezeken folya az 1100 kh-t kitevő paradicsomtermelés, valamint az 550 kh-t felölelő szántóföldi zöldség-növények termelése. A paradicsom- és a zöldségtermelés zöme minden évben a rozs—kukorica—somkóró talajokra kerülne. E területeken elképzeléseink szerint a takarmánynövények termelése még 8%-ot sem érne el. Az előzőnél valamivel gyengébb burgonya—rozs—somkóró területeken helyezkedne el a 400 kh rozs és az 550 kh burgonya. Két területi egységen a szálas-lédús takarmányok termelését, illetve zöldtrágyázást irányoztuk elő.

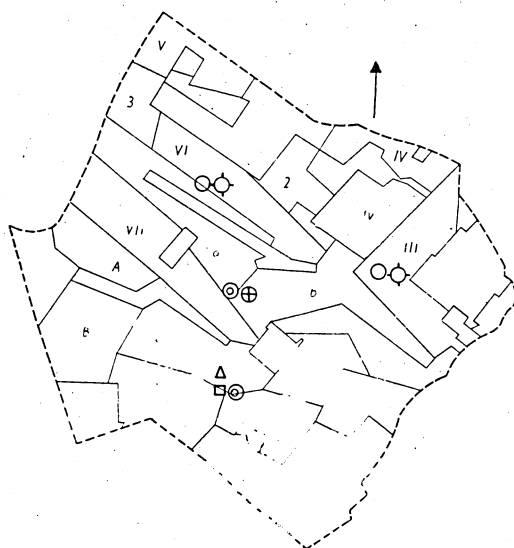
A lényegesen gyengébb rozstajajokon (rozs—napraforgó—szöszösbükköny) három 600 holdas területi egységet lehet kialakítani. E területeken kizárólag az adottságokhoz igazodó szálas-lédús termelés folya.

A területi egységek elhelyezkedését az 5. ábrában mutatjuk be.

A növényi sorrend kialakításakor a paradicsomtermelésre helyeztük a fő súlyt (8, 9). A paradicsomtermő területeken a következő növényekből az alábbi sorrendet alakítottuk ki:

rozs
somkóró (2. éves)
paradicsom
egyéb zöldség-növények
burgonya
borsós csalamádé
paradicsom.

Mint látható, a paradicsom területi arányát biztonságosan nem magasan (28,6%) állapítottuk meg. A búzatalajokon a kalászosok a kukoricával és a szálas takarmánynövényekkel időközönként váltanak egymást. A kukorica és a búza elhelyezésénél figyelembe vettük, hogy — megfelelő tápanyag-visszapótlás

lelmagyarázat

A, B, C = jobb búzatalajok	⊙ tehenészeti telep
a, b, c = gyengébb búzatalajok	⊙ növénydekmárha-telep
I., II., III., IV., V., VI., VII. = jobb rozstajajok	⊕ házmarha-telep
1, 2, 3 = gyenge rozstajajok	⊙ juhtelep
	△ sertésenyésztő-telep
	□ sertéshizláló-telep

5. ábra. A területi egységek és az állattenyésztési telepek elhelyezése

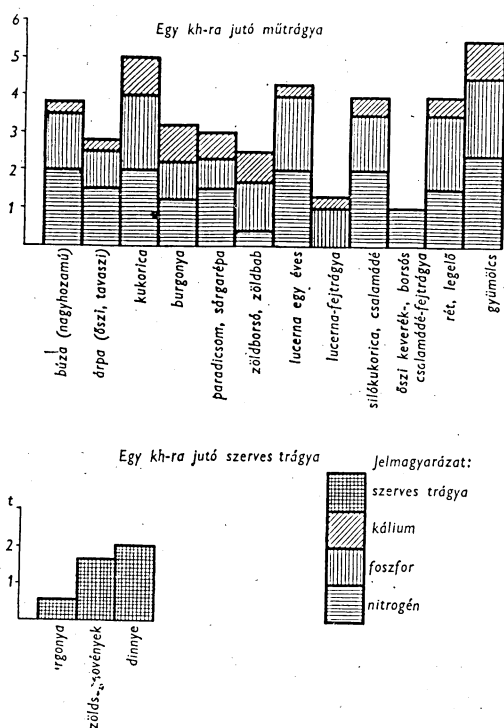
mellett — ugyanazon a területen évek során egymás után termelve is igen jó eredmények érhetőek el.

Az öntözött silókukorica után megfelelő mennyiségű másodtermény nyerhető. Az őszi keverék után borsós napraforgó-csalamádé másodvetést ajánlunk. Ezeken a talajokon ugyan alacsony átlagtermés várható, de még emellett is ez a takarmánybázis elég jelentős forrását képezi.

Az *átlagtermések* kialakításakor az 1950—1958-ig terjedő éveket vettük alapul. A kalkulációnk során figyelembe vettük a termésfokozó tényezők által elérhető többtermést.

Elsősorban a *műtrágyahatás* jelentős ilyen értelemben. A felhasználásra ajánlott műtrágyamennyiséggel is már szinte megalapozottnak látszanak a kalkulált termésátlagok. Például 1 q műtrágyahatóanyag-növekedést kalászosoknál 7 q/kh, kukoricánál 5,8 q/kh, burgonyánál 46 q/kh, zöldségféléknél 20 q/kh hozamtöbblettel számoltunk. (10)

Emelik a hozamot azonban még egyéb tényezők is, mint pl. az előírányzott öntözés, nagyobb hozamú fajták alkalmazása, a talajadottságok ésszerű elhe-

6. ábra. Talajerő-fenntartás és tápanyag-utánpótlás

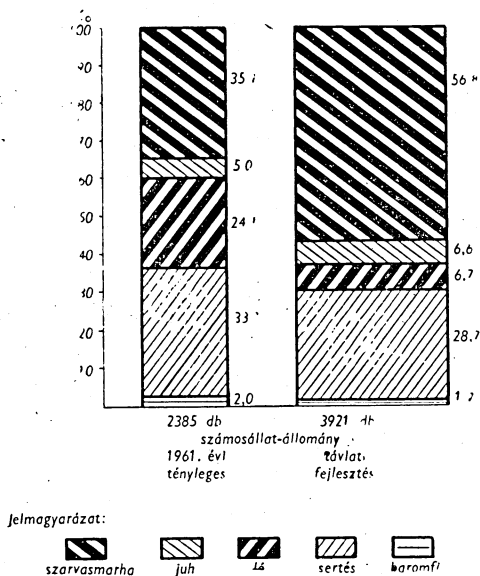
lyezés útján történő hasznosítása, a zöldtrágyázás fokozása, korszerű növényvédelem, vegyszeres gyomirtás alkalmazása és nem utolsósorban a komplex gépesítés. Ajánlott átlagtermeléseinket a helyi szakemberek véleménye, tapasztalata is alátámasztja.

A talaj termőképességének fokozása és fenntartása érdekében a szerves trágyázásnál a mikrotrágyázás elvét alkalmaztuk. A fő cél az, hogy a talajban levő mikroorganizmusok életműködését segítsük elő. A tápanyag-visszapótlás biztosítására a trágyázandó növényfélék 1 kh-jára a 6. ábrában közölt szerves és műtrágyamennyiségeket irányoztuk elő.

Az állatállomány méretében és szerkezetében szintén elég jelentős változásokat ajánlunk. A közös és háztáji számosállat-állomány növekedési indexe 165. Ilyen módon a 100 kh mg-i területre 30,2 számosállat jutna. Legnagyobb arányt a szarvasmarha képvisel (lásd 7. ábrát).

A szarvasmarha-tartáson belül a fő hangsúlyt a legelőre alapozott növendékmарha-nevelésre, azonkívül a hizlalásra fektettük. A vágómarha-termelés 100 kh mg-i területre vetítve 39,8 q lenne.

A sertéstartás mérete szintén növekedett. A tartás fő iránya: tökesertés elő-

7. ábra. A közös és háztáji állatállomány mérete és szerkezete

állítás. Tanulmányunkban a 100 kh mg-i területre jutó sertéshús-termelés 31,7 q-t tenne ki.

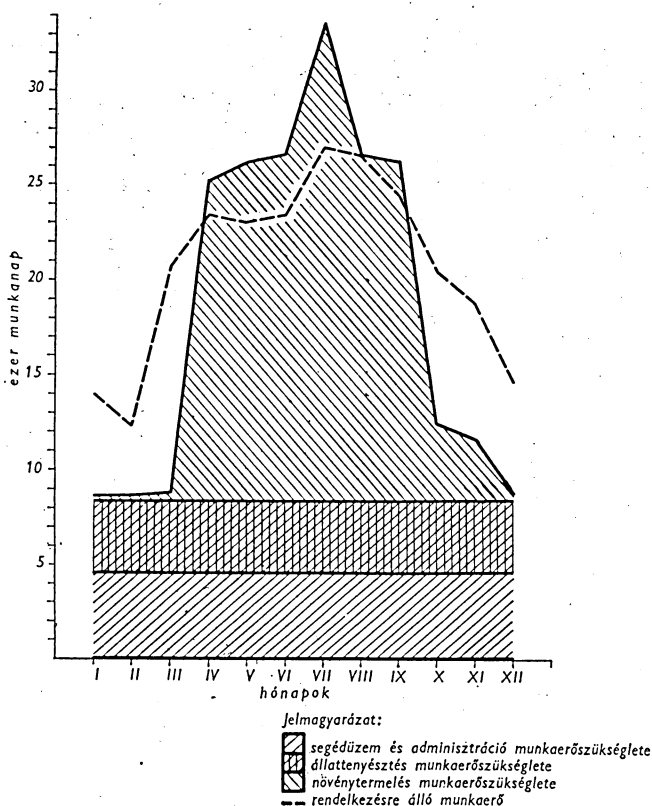
A juhtenyésztésben 100 kh mg-i területre 76 kg gyapjútermelés jutna.

Az állati hozamok legfőbb biztosítója a megfelelő állomány mellett a korszerű takarmányozás.

A hasznosítás és a korcsoportok szerinti megoszlásban előirányzott állatállomány takarmányszükségletét beltartalom szempontjából is teljes részletességgel számítottuk ki. Takarmánymérlegünkben mind a közös, mint a háztáji állomány szükséglete teljes mértékben kielégített. Az ipari eredetű takarmányokhoz a cserealap is fedezett. (Sőt, további tartalékot jelent az, ha a silótakarmány 15—20%-át paradicsomszárral egészítjük ki. Tervünkben azonban ezt nem vettük számításba.)

Munkamérlegünk elkészítésénél magas gépesítés melletti munkaerőszükségleti irányszámokkal dolgoztunk. (2) Figyelembe vettük azokat az új technikai eljárásokat, amelyek egyes munkaműveleteket feleslegessé tesznek (pl. vegyszeres gyomirtás).

A munkamérleg évi átlagban felesleget mutat. Április—július hónapokban és kis mértékben szeptemberben munkaerőhiány mutatkozik (lásd: 8. ábrát). Legnagyobb a munkacsúcs — és egyúttal a munkaerőhiány is — júliusban. Ezt a paradicsomszedés okozza. Tanulmányunkban a paradicsomszedést a mechanizált és jelenleg legjobban bevált módszerrel, a traktorral vontatott munkakocsik ládáiba történő kézi szedéssel számítottuk. Igen szép eredményeket értek

8. ábra. A munkaerőszükséglet és a munkaerőforrás alakulása

el a Duna-Tisza közti Kísérleti Intézetben determinált paradicsomfajták előállítására terén. Ennek kapcsán feltételezhető, hogy 1980-ra megoldódik a paradicsomrázó gépek alkalmazása.

Még a júliusi munkaerőhiány sem olyan nagy, hogy ezen ne lehetnek segíteni jobb munkaszervezéssel, az anyagi ösztönzés fokozásával, illetve kisebb mérvű további technikai fejlesztéssel.

A termelési volumen jelentősen, több mint ötszörösére növekedett. Tekintettel arra, hogy a mezőgazdaságilag hasznosított terület nem emelkedett, sőt jelentéktelenül csökkent, megállapítható, hogy az intenzív bővített újratermelés esete következik be ajánlásaink folyamatos realizálása eredményeképpen.

Mindenestre feltűnő a termelési volumen nagy arányú növelése. Az 1980. évi fejlesztési előirányzat országos átlagban 2—2,5-szeresében tűzi ki a termelés emelkedését. Esetünkben vajon mi szolgál magyarázatul?

Mindenekelőtt azt kell figyelembe venni, hogy a viszonyítási alapként szolgáló években — 1961-ben — a területegységre jutó bruttó termelési érték igen alacsony volt. A termelési volumen távlati növekedéséhez jelentősen hozzá-

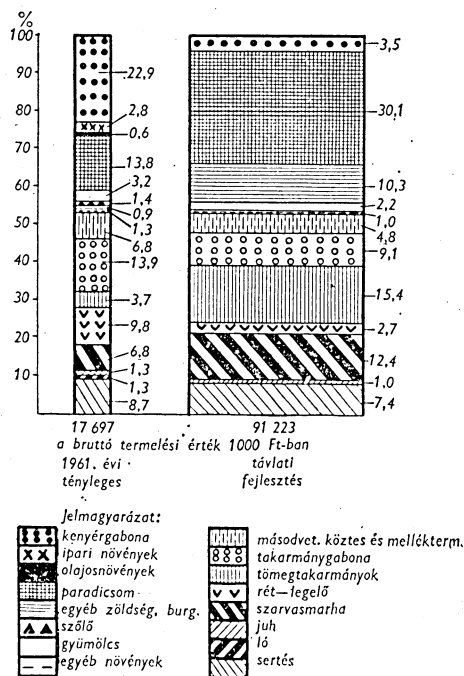
járult a termelési szerkezetben előirányzott lényeges változás. Elsősorban a nagyobb termelési értéket eredményező paradicsom és más zöldségfélék termelésének, valamint a marhatartásnak a fokozása. További forrást jelentett termésmésztesen az átlaghozamok emelkedése is. Mindezek alapján a termelési volumen indexe megalapozottnak tűnik.

Ha a termelési értéket területegységre vetítjük, akkor megállapítható, hogy míg 1961-ben a tsz-ek termelési szintje a község átlagos szintjének kerekén 43%-át érte el, a fejlesztési ajánlásunk szerint már viszont 120%-kal haladná azt meg.

A termelési szerkezet és a termelési volumen együttes alakulását a 9. ábrában mutatjuk be. Ebből világosan látható a termelési szerkezet egyszerűsödése, és az egyes termékek termelésének növekedése.

Kalkulációkat végeztünk az előirányzat anyagi megalapozásával kapcsolatos költségekre, főleg pedig a beruházásokra vonatkozóan. Ennek kapcsán elsősorban az épületigénnyel foglalkoztunk. Az összes beruházásnak, 86,5 millió Ft-nak, kerekén 61%-át ugyanis az épületek kötik le. A községben jelenleg csupán egy 50 férőhelyes tehénistálló található. Az összes épületszükséglet költségeit tehát korszerű, új tervek szerint számítottuk.

Ennek során foglalkoztunk az állattenyésztési telepek területi elhelyezésével is. A telepek elhelyezésekor az ezt befolyásoló tényezőket (tömegetakarmány-

9. ábra. A termelés volumene és szerkezete

forrás távolsága és milyensége, megközelíthetőség, meglevő létesítmény stb.) mérlegeltük és javaslatunkat az 5. ábrában tüntettük fel.

Az *erőszükséglet* megállapításakor a traktorlépesőt a jelenleg is meglevő traktortípusok alapján állítottuk össze. Számításainkban háromféle traktortípust: szántótraktort (D—4K), nehéz univerzális traktort (Zetor Super) és könnyű univerzális traktort (UE—28) vettünk figyelembe.

Havi bontásban kidolgoztuk a növénytermelés *technológiai terveit*, s meghatároztuk az egyes munkák végzésére legalkalmasabb traktortípust. A havi szükségletet traktorféleségenként összesítettük. A szükséges traktorállományt a munkaesícsok alapján traktortípusonként határoztuk meg.

A szállítási csúcs a paradicsom érésakor jelentkezik. A szállítóeszköz-szükségletet erre az időre számítottuk ki. Eredményeink helyességét más módszerrel is ellenőriztük. A javaslatainkban kialakított gépsűrűség egyébként az állami gazdaságok mai szintjének felel meg.

A tsz tulajdonában 1961-ben csupán egy G—35-ös traktor volt. A szükséges traktormennyiség beszerzését tehát szintén számításba vettük.

A felszíni és talajmunkák traktorszükségletét a 10. ábrában mutatjuk be.

A *munkagépek* beszerzési költségeinek kiszámítása során az állami gazdaságok jelenlegi erő- és munkagép értékarányából indultunk ki. Tanulmányunkban a 47% erő- és 53% munkagép értékarány látszott reálisnak. Az erőgépek értékéhez tehát ilyen arányú munkagép-értéket pótlékoltunk. Számításaink szerint a beruházási költségeknek kereken 33%-át teszi ki a gépesítés fejlesztésével kapcsolatos előirányzat.

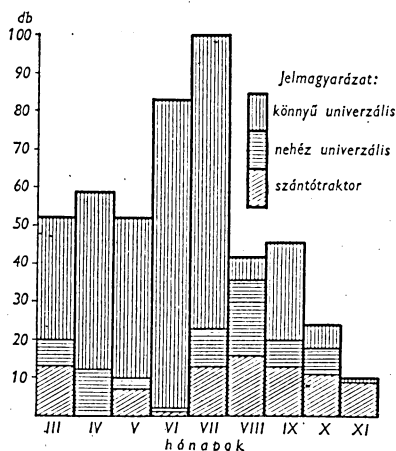
A tenyészállat-vásárlás 3,2%-kal, az öntözés 2,8%-kal, az erdősítés 0,1%-kal részesedik a beruházásokkal kapcsolatos befektetésekből.

Végeredményben mindezek után a beruházások 1 kh mg-i területre jutó értéke meghaladja majd a 7300 Ft-ot.

Az előirányzott termelési szint és szerkezet elérése esetében szükséges évi *termelési költség* 75,0 millió Ft-ot tenne ki. Ennek 75%-át alkotják a holtmunkaköltségek és csupán 25%-át az élő munka költségei. (Az élőmunka-költségeket napi 65 Ft-os munkadíjjal kalkuláltuk.)

Az 1 kh mg-i területre jutó termelési költség 6362 Ft-ot tenne ki, ami — tekintettel a termelési szerkezetre — nem mondható egyáltalán magasnak.

Az egy tagra jutó munkadíj évi összege — jutalmak és prémiumok nélkül — 17 570 Ft-ot (azaz havi 1464 Ft-ot) tenne ki.

10. ábra. A felszíni és talajmunkák traktorszükséglete

A *bruttó jövedelem* — számításaink szerint — eléri a 34,8 millió Ft-ot. Terület-egységre vetítve ez 2958 Ft.

A *nettó jövedelem* 16,2 millió Ft-ot érne el. Egy kh mg-i területre vetítve ez 1378 Ft-ot jelentene.

A *rentabilitási hányad* kedvező, mert valamivel meghaladja a húsz százalékot (21,7%).

A *munkatermelékenység* terén is jók a tervezett eredmények. Egy felhasználált munkanapra 358 Ft bruttó termelési érték jut. A gazdaságosság — mint a tágabb értelemben felfogott munkatermelékenység közvetett mutatója — jónak ítéltető, mert a fejlesztési tervek realizálásakor az 1000 Ft bruttó termelési értékre jutó holt- és élőmunka-költségek 821 Ft-ot tennének ki.

A bruttó jövedelem elosztása a következőképpen történhetne:

	millió Ft-ban	%-ban
beruházási költségek (hitelek törlesztése)	4,3	12,4
felhalmozásra (további termelésbővítésre)	5,6	16,1
adó, biztosítás	1,5	4,3
szociális, kulturális alap	1,1	3,2
tartalékolás	3,7	10,6
munkadíjak	15,6	44,8
jutalmak, prémiumok	3,0	8,6
Összesen:	34,8	100,0

Látható tehát, hogy a kialakított termelési irány és szerkezet biztosítja a közös alapok állandó, gyors ütemű növekedését, a termelés állandó bővítését.

Összefoglalva megállapítható, hogy a termelési szerkezet ésszerűsítésére, a termelési koncentrációra, a termelés községhatáron belüli elhelyezésére, az előirányzat anyagi megalapozására vonatkozóan kidolgozott változat gazdasági eredményei is igen biztatóak. Mindennek eléréséhez természetesen 17—20 év szükséges.

Ilyen és ehhez hasonló tanulmányokra szükség van. Ezek azonban csak akkor tudják szerepüket hasznosan betölteni, ha a tsz-ekben is fokozatosan rátérnek a *folyamatos tervezésre*. Addig is a távlati fejlesztési tanulmány a gazdasági vezetés irányítójaként fogható fel.

I R O D A L O M

- (1) Lászlófalva község termelészövetkezeti gazdaságainak településterve. Bács-Kiskun Megyei Termelészövetkezeti Beruházási Iroda. (Kézirat). Kecskemét, 1962.
- (2) Tervséma és útmutató a mezőgazdasági termelészövetkezetekben 1961—1965-re készülő üzemfejlesztési tervekhez. Összeállították az MTA Mezőgazdasági Üzemtani Intézete és az FM Szövetkezetpolitikai Főosztály munkatársai. Budapest, 1961.
- (3) *Erdei Ferenc*: Nagykovács város mezőgazdasági fejlesztése. (A távlati mezőgazdasági tervezés módszere.) A nagyüzemi gazdálkodás kérdései című sorozatból. Akadé-

nia Kiadó, Budapest, 1962. — (4) A termelőszövetkezeti üzemszervezés gyakorlati kézikönyve. Második kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1962. — (5) *Csete László*: A termelőszövetkezeti termelés távlati fejlesztésének elvi kérdései. (A termelőszövetkezetek gazdálkodása című gyűjteményes kötetből.) Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1961. — (6) *Kernács Sándor*: A gazdálkodás helyzetének felmérése és a távlati tervezés. (A termelőszövetkezetek gazdálkodása című gyűjteményes kötetből.) Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1961. — (7) Lászlófalva 1:25 000 méretarányú talajhasznosítási térképe. Szerkesztette dr. Géczy Gábor módszerével a Duna—Tisza közí Mezőgazdasági Kísérleti Intézet Üzemgazdasági Csoportja. (Kézirat), Kecskemét, 1960. — (8) *Somos András*: A paradicsom. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1959. — (9) *Mészöly Gyula*: Paradicsomtermesztésünkről. Agrártudomány, Budapest, 1960. — (10) *Nizsalovszky József*: Kérdések és feleletek a korszerű trágázás gyakorlatából. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1962.

В статье авторы коротко покажут, на основании примера производства, составление исследования по перспективному развитию.

Подчеркивают отправное положение, природные и экономические условия, важность подробного ознакомления с достигнутыми результатами и критической оценки.

Перед тем, как приступить к конструктивной части, выясняют несколько важных обстоятельств, которые чувствительно влияют на дальнейшие расчеты:

- а) на сколько хозяйств должно приготовиться исследование по развитию
- б) какую территорию нужно принимать во внимание
- в) какова будет рабочая сила, которую можно будет принять в расчет.

Потом следует перспективное производственное направление, определение дополняющих его круга продукции, а так же размера производства и его пропорций. Авторы приготовили свои расчеты в нескольких вариантах, среди которых кажушиеся самыми благоприятными покажут подробно.

Die Verfasser führen in ihrem Aufsatz — am Beispiel der 5 LPG in der Gemeinde Lászlófalva — kurz gefasst die Methodik eines Perspektivplanes vor. Sie betonen die Wichtigkeit einer gründlichen Erforschung und kritischer Auswertung der Ortsbeschaffenheiten und bisher erzielten Ergebnissen. Bevor die Verfasser den konstruktiven Teil Ihrer Arbeit behandeln, müssten einige grundlegend wichtige Umstände geklärt werden, welche die weitere Berechnungen bedeutend beeinflussen: a) auf wieviel Betriebe können die Projekte ausgearbeitet werden, b) sollen nur die gemeinschaftlichen oder auch die individuellen Flächen berechnet, und c) wie hoch soll die Zahl der — in Betracht zu nehmenden — Arbeitskräfte veranschlagt werden? Danach wird die Produktionsrichtung und der Kreis der Ergänzungsfrüchte, sowie die Grösse und die Proportionen der Produktion in der Perspektive festgestellt. Die Berechnungen wurden in mehreren Varianten durchgeführt. Die günstigste Variante wird durch die Verfasser eingehend beschrieben.

With the long term development plans of the farmers' cooperatives of the village community of Lászlófalva authors provide an example for the composing of long term development plans. They underline the importance of the thorough knowledge of the present economic conditions and natural environment as a starting point, and their profound resp. critical evaluation. Before determining the details they had to clear some of the basic questions: the number of farmers' cooperatives to be dealt with, their acreage and the manpower to be counted with. In composing the actual plans as the first step the future type of production together with the complementary enterprises, their scale and the ratios of production had to be determined. After worked out several variants authors demonstrate the most promising ones in details.